

L'exili a Borredà dels abats de Ripoll durant el segle XIX

Antoni Llagostera Fernández

En l'estreta relació entre el monestir de Santa Maria de Ripoll i el Berguedà hi ha episodis que resulten carinyosos.

Un d'ells és que quan els abats de Ripoll han d'exiliar-se durant el segle XIX del monestir de Santa Maria de Ripoll, van a Borredà, tant llunyà com alhora proper.

Sobre les possessions del monestir ripollès a l'àrea berguedana s'ha escrit bastant, però també cal remarcar aquests tendres fets, plens però de melangia.

Els darrers abats ripollesos exiliats a Borredà

Sobre la relació entre el monestir de Ripoll i el Berguedà voldria fer esment com les possessions ripolleses a la zona foren lloc de refugi d'alguns dels darrers abats durant la Guerra del Francès (1808-1814) i les carlinades.

Sabem pel *Calaix de sastre*, l'obra memorialística (seixanta volums que abasten desde 1769 fins a la seva mort) de Rafael d'Amat de Cortada, baró de Maldà (Barcelona, 1746-1819), que el abat de Ripoll Andrés de Casaus y de Torres (Jaca, 1762-Sant Cugat del Vallès, 10 de gener de 1830) vivia a Borredà, un lloc més segur que la vila ripollesa, que va rebre durant els anys de la guerra del Francès sols tres vegades la visita de les tropes franceses (30 de desembre de 1809, 6 de maig de 1812 i 28 de febrer de 1813).

Diu Rafael d'Amat de Cortada sobre la visita que feu a Borredà des de Berga, on ells també estava refugiats, fugit de Barcelona:

«20 d'octubre [de 1810, a Borredà]... Segon atenció deguda a est Sr. abat de Ripoll, en esta tar-

da, doctor Bardolet i jo hem anat a fer un cumplido a la rectoria, ara abadia en què està Sa Senyoria, qual anava de casa ab sa lloba, i rebut-nos molt cortès segons rasgo castellà. Subjecte de molts bons coneixements polítics en los actuals assumptes d'Espanya i lo millor, a més de ser un bon abat com cal, no ser gens gavatxo, sí que espanyol d'allò ben castís, per consegüent ben amant de la santa religió, de nostra catiu l'innocent monarca, don Fernando Sèptimo, de la nació i de la pàtria, i així d'uns modals agradables, fent-se voler de tota esta gent del poble de Borredà, esforçant-se en parlar-los català, ab to de ser aragonès; sent-los l'amo tant en lo espiritual com en lo temporal, i per fi un bell subjecte[...].»¹

Cal fixar-se que estem lluny de la primera incursió francesa a Ripoll, de finals de 1809, un cop conquerida la ciutat de Girona. Els francesos comandats pel general Comte Joseph Souham (1760-1837) varen haver de lluitar per entrar a Ripoll, on la població va fugir a les muntanyes, i s'arribaren a Ribes, rebent, però la submissió pacífica de Camprodon.

L'objectiu de la columna francesa que s'arriba a Ripoll era destruir la fàbrica d'armes.

El general i historiador sir William Francis Patrick Napier (1785-1860), autor de la clàssica obra *History of the War in the Peninsula* (*Historia de la Guerra de la Península*), sis volums publicats inicialment a Londres (1828-1840). diu:

«When Gerona fell, Souham scoured the high valleys and de-

feated the migueletes of Claros and Rovira at Besalu, Olot, Ribas, and Campredon. At Ripoll he destroyed a manufactory for arms, and being afterwards reinforced with Pino's division, marched from Olot, by the road of Manlleu, forced the defiles, and took possession of Vich».²

Així ho afirma també el cronista ripollès Eudald Mirapeix:

«...con el fin de destruir la fabrica de armas, todos los vecinos refugiándose en la montaña abandonaron la población que fue completamente saqueada por las tropas francesas permaneciendo en ella solamente parte de dos días, retirándose otra vez en Olot».³

Era ja la segona vegada que els francesos malmetien la fàbrica d'armes ripollesa. Anteriorment, durant la Guerra Gran (juny de 1794), el general François Amédée Doppet havia fet una *razzia* per destruir els tallers

que permetien la fabricació d'armes a Ripoll.

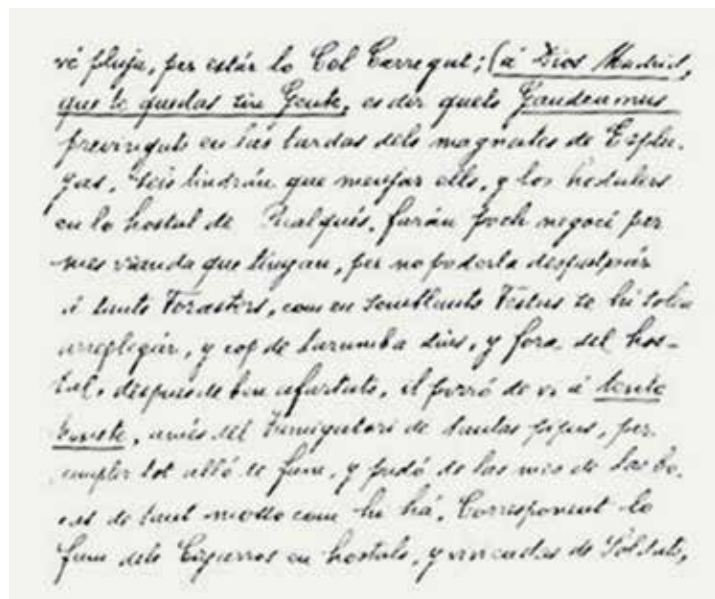
Semblança d'Amat de Cortada sobre Andrés de Casaus

Més enllà d'aquesta bona opinió d'Amat de Cortada sobre l'abat de Ripoll, aquest en el seu dietari, encara es esmenta dues xafarderies més sobre l'abat ripollès.

El dia següent, 22 d'octubre de 1810, fa la següent descripció d'una trobada casual:

«Dia 22 d'octubre [de 1810]... Al tornar-nos-en del passeig, se'ns hi féu contradís, anant també ab nosaltres la Sra. Majora, de Berga, lo Sr. abat de Ripoll i luego después tots los senyors i senyores de casa Càrcer. I així férem una bona quadrilla en est racó de Borredà

Calaix de sastre, l'obra memorialística de Rafael d'Amat de Cortada, baró de Maldà (Barcelona, 1746-1819).



continuante'ní la satisfacció de no haverhi cap novetat en la vila de Berga, d'acercars'hi los gavatxos, gràcies a Déu. I que mai més se vègien, per podernoshi tornar en breu. Amén. (...)».⁴

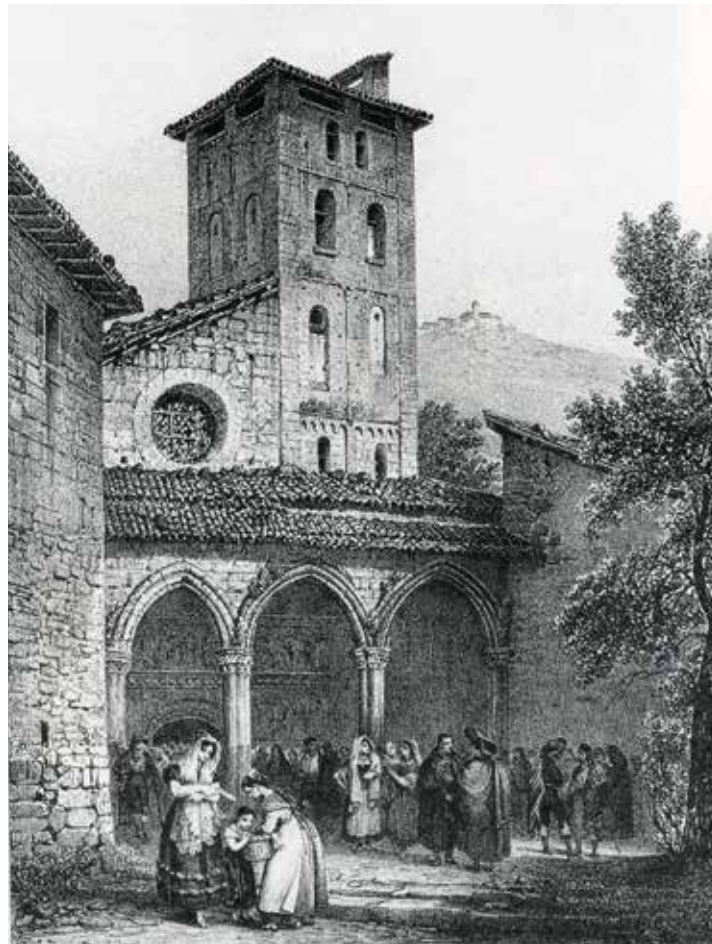
Tot semblar que la menció al passeig de l'abat Casaus per Borredà amb companyia d'unes senyores sigui un comentari ridícul i de poc interès, però actituds com aquesta de l'abat ripollès varen deixar la seva impronta.

Explica Gaietà Barraquer a *Las casas de religiosos en catalunya durante el primer tercio del siglo XIX*, volum I (Barcelona, 1906):

«El del travieso abad de Camprodon, Ripoll y San Cugat, D. Andrés Casaus y Torres, quien tuvo mujeres en su servicio; durante la guerra de los franceses anduvo por los montes; un día dió un sarao en la abadía, bien que él no asistió al acto; en Ripoll se peleó con su cabildo; a las pocas semanas de su traslado a San Cugat se disputó con el de este monasterio, llegando la cuestión al Superior, que falló en contra del Abad; y por contera final, en el período de 1820 al 1823, dió la pública campanada de declararse constitucional».⁵

Barraquer, en un segon llibre, *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*, volum I (Barcelona, 1915), dona més informacions sobre aquests afers, amb una certa contextualització:

«Las depredaciones de los franceses vulneraron notablemente las rentas monacales, y el trastorno que trajeron alcanzó sobradamente al monasterio. El entonces abad (mayo de 1813), D. Andrés Casaus y Torres no residía en su claustro, habitando varios pueblos de la montaña, y negaba el pago de sus porciones a los monjes, siendo consecuencia de lo primero la falta de vigilancia y mal ejemplo para su cabildo, y de lo segundo, que, exhaustos de recursos los monjes, muchos abandonasen el cenobio en busca de medios de subsistencia. El Sagrado Definitorio de la Congregación, reunido en Manresa en mayo de 1813, trató detenidamente de estos asuntos, reprimiendo además a dicho abad



Casaus, allí presente, por tener mujeres a su servicio y haber llegado su insensatez, estando en Ripoll, a «dar un baile público por la tarde en la plaza del monasterio y otro por la noche en su mismo palacio, y esto en el mismo día que por la mañana había celebrado pontifical». Defendió Casaus diciendo que hacía mucho tiempo que no le servían mujeres, que no entró en la sala del baile, y que aquella fiesta fué patriótica por la toma del castillo de San Fernando de Figueras; defensa que mejor deben calificarse de confesiones con atenuantes que de tales. El definitivo desestimó los descargos del Abad y tomó providencias para que residiera éste y sus súbditos, lográndose más tarde en el asunto del pago de las porciones una concordia entre los acongojados monjes y el turbulento abad».⁶

Un pectoral abacial de baix valor

Andrés de Casaus, com indica d'Amat de Cortada, era un fervent patriota, i és fama que va ser un actiu governant comba-

1827. «Vue de Sant Benet a Ripoll, Voyage pittoresque et militaire en Espagne», (Gallica), gravat de Godefroy Engelmann (1788-1839).

tent durant la guerra del Francès (1808-1814), durant la qual va donar l'or i plata existent del monestir de Ripoll per a sostenir l'esforç de la guerra. Amat de Cortada, però, ens explica una facècia prou curiosa:

«Dia 20 de febrer [de 1811] ... Lo Sr. abat de Ripoll, don Andrés Casaus, obeint l'ordre del Govern i Junta de Tarragona en los actuals apuros en què es troba l'exèrcit i la nació, junt ab la pàtria, per salvarla, sobre de tenir-se que entregar a la Casa de la Moneda, en aquella ciutat que fa ara de capital, totes les alhajas d'or i plata de les iglésies i d'ús, ha enviat, des del poble de Borredà a esta (...) i des d'esta a Manresa, tot lo tresor d'aquella iglésia i de l'ús de sa persona: nou coberts de plata i cadenilla d'or de son pectoral. Per lo tant, esperat jo al major número que se desfàcien de ses alhajas de plata i or per conformarme als demés i no altrament, sent ara temps

de cedirho tot al bé de la pàtria i no en lo particular, puix que pitjor nos fóra que nos ho robassen o prenguessen los francesos, puix que ja massa nos han robat aquells 'futres' d'alhajas d'or, plata, diamant i demés pedres preciosos, i a nostra subsistència humana, i no sols ells, si que molts lladres i perversos nostres espanyols i catalans afrancesats i traïdors a la pàtria, que més s'estimarien ser francesos...».⁷

«25 de febrer [de 1811] ... Ahir, cerca d'entrar la nit, arribaren de Manresa, d'entregar la plata de la iglésia i abadiat de Ripoll, de Borredà, los dos germans Bardelet, lo Joan i mossèn Ventura, havent sigut xasco al Sr. abat de Ripoll en l'entrega de la cadenilla d'or de son pectoral, que segons lo pes d'ella ha sigut llautó i, de dos o tres unces, ha estat unça i a recollir-la picat; d'això podia ser que no la voldrà portar més i s'estimarà dur cordonet de seda en lo pectoral que cadeneta d'or de la bòria».⁸

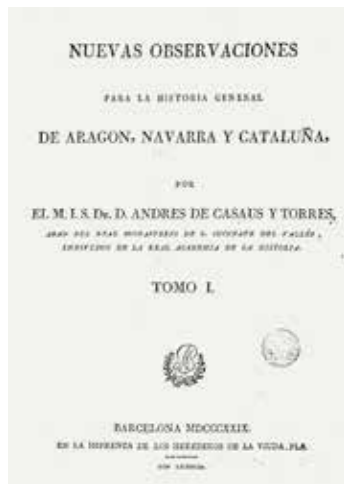
Andrés de Casaus, un docte abat i historiador

Andrés de Casaus i Torres, abat de Ripoll entre juliol de 1807 i 1816, era un monjo benedictí de San Juan de la Peña, d'on fou almonier i vicari general l'any 1801, de la mateixa Congregació Clausral Tarraconense que el monestir de Ripoll. Havia estat abans abat de Camprodon (desembre de 1805-1807) i de Sant Miquel de Cuixá (1805-1806). Era un home docte i estudiós, acadèmic corresponent de la Real Academia de Historia (nomenat el 17 d'abril de 1802).

Però segurament l'obra més docta de Casaus es *Nuevas observaciones para la historia general de Aragón, Navarra y Cataluña* (Barcelona, 1829), on demostra el seu esmolat esperit crític arxivístic i on cita documents de l'arxiu del monestir de Ripoll.

Nomenat abat de Santa Maria de Ripoll, va prendre possessió el 17 de juliol de 1807, on va estar fins a 1816, quan fou nomenat abat de San Cugat del Vallés.

L'entrada del nou abat va tenir lloc el 4 d'octubre de 1807, a les quatre de la tarda. Hi ha la carta



Portada del llibre d'Andrés de Casaus *Nuevas observaciones para la historia general de Aragón, Navarra y Catalunya* [Barcelona, mdcccxxix [1829]].



Portada de l'obra d'Andrés de Casaus *Respuesta del aragonés aficionado á las antigüedades de su reyno al entretenimiento i del tomo XX de la Historia crítica de España, en defensa del Real Panteon y archivo de S. Juan de la Peña, y de un diploma de S. Salvador de Oña* (Madrid, 1826).

de convit del prior Antoni de Rocafiguera a la Comunitat de Sant Pere de Ripoll. Fou el darrer abat que va entrar amb el caràcter de senyor jurisdiccional de la vila.

Les seves principals obres, bàsicament de caràcter històric crític, foren: *Sobre el verdadero origen y sucesión de los reyes de Aragón y Navarra y estado de estos reinos hasta el siglo XII y unión de la Corona de Aragón con el condado de Barcelona*; *Carta de un aragonés aficionado a las antigüedades de su reino a otro adicto a las opiniones poco favorables de algunos escritores extraños* (Zaragoza, 1800), on exposa opinions contràries a les de



l'exjesuïta Juan Francisco Masdeu en su *Historia Crítica de España* (1781-1805); *Noticias de la memoria antigua que se hallan en la montaña de Jaca, cuya conservación exige se traslade a otro sitio con los demás conducente a este proyecto* (1802); i *Respuesta del Aragonés aficionado a las antigüedades de su Reyno al entretenimiento I del tomo XX de la Historia crítica de España, en defensa del Real Panteón y archivo de San Juan de la Peña, y de un diploma de S. Salvador de Oña* (Madrid, 1806).

De la seva etapa a Sant Cugat n'és *Oración fúnebre que en el aniversario de las víctimas de la patria dels dos de mayo de 1808, celebrado en 1820, en la iglesia monasterial matriz de la villa de Sant Cugat del vallès con asistencia del magnífico alcalde y ayuntamiento constitucional, dijo el M.I. Dr. D. Andrés de Casaus de Torres, abad del monasterio de la misma.*

El 1829 es va publicar el ja citat *Nuevas observaciones para la historia general de Aragón, Navarra y Cataluña* (Barcelona, 1829).

El darrer abat Josep de Borrell a Borredà (1823)

Cal consignar que quan el darrer abat del monestir de Ripoll (des de abril de 1831) Josep de Borrell i Bufalà (1764-1845), va haver de marxar de Ripoll, d'on havia fugit poques hores abans de l'assalt dels miquelets liberals al monestir, el 9 d'agost de 1835, va exiliar-se a Prats de Molló.

«Combat de Ripoll, Voyage pittoresque et militaire en Espagne», (Gallica), gravat de Godefroy Engelmann (1788-1839)

Havent retornar a Ripoll (conquerida pel general carlí Antonio d'Urbiztondo el juliol de 1837) més enllà de haverde soportar la mala impressió que va provocar que els carlins s'apoderessin de totes les campanes de les esglésies de la vila de Ripoll per utilitzar-les amb finalitat bèl·liques, l'abat al recuperar els liberals la vila de Ripoll el març de 1838, va retirar-se a Borredà.

Finalment, a la fi de la guerra dels Set Anys, malgrat que l'abat Borrell va conservar el títol de prelat *vere nullius*, una jurisdicció que no fou abolida fins el concordat de 1851; va retirar-se a Tàlarn, a la casa familiar, on va morir el 28 d'octubre de 1845.

Malgrat aquesta situació, encara va tenir que complir amb el breu del papa Gregori XVI (1841) que li delegava la reconstrucció de l'església de Sant Pere de Ripoll, greument afectada durant la destrucció de la vila a finals de maig de 1839.

Com podem veure, la relació entre els monestir de Ripoll i el Berguedà ha estat molt intensa i, la pabordia de Berga del monestir de Ripoll, una de les més preuades possessions monàstiques del monestir de Santa Maria de Ripoll, essent Borredà una de les

joiés preciades d'aquesta corona de propietats.

Notes

1. John Lineman, editor; Rafael d'Amat i de Cortada. Baró de Maldà *Calaix de Sastre. 1750-1819. All published parts of the diary of the Baron de Malda. Various texts are integrated into the general chronology when the date is assured. The bibliography contains a list of the critical editions and commentaries*; pp. 2479-2480.
2. William Francis Patrick Napier, *History of the war in the Peninsula and the south of France, from the year 1807 to the year 1814* (Nova York, 1873), p. 260.
3. Eudald Mirapeix i Illa, «Crónica de la villa y monasterio de Ripoll». *Historia i memoria* (Ripoll, 2010), Introducció i edició, Antoni Llagostera Fernández, pp. 166-167.
4. John Lineman, editor; Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, *Calaix de Sastre. 1750-1819*; p. 2480.
5. Barraquer: *Las casas de religiosos en cataluña durante el primer tercio del siglo XIX*. Volum I (1906). Pàg.: 190.
6. Barraquer: *Los religiosos en Cataluña durante la primera mitad del siglo XIX*. Volum I (1915). Pàg.: 54. La informació, segons Barraquer, es extreta de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Monacals. *Libro de resoluciones del Sagrado Definitorio de la Congregación benedictina*. Tom de 1806 a 1814. Pàgs.: 22, 250 i següents i 254-256; i Tom de 1806 a 1814. Pàg.: 46.
7. John Lineman, editor; Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, *Calaix de Sastre. 1750-1819. All published parts of the diary of the Baron de Malda. Various texts are integrated into the general chronology when the date is assured. The bibliography contains a list of the critical editions and commentaries*; pp. 2520.2521.
8. John Lineman, editor; Rafael d'Amat i de Cortada, baró de Maldà, *Calaix de Sastre. 1750-1819*, p. 2523.

Antoni Llagostera Fernández